

Fehér Anikó „Emberi nyelven kell szólni...”¹

Körinterjú Kernács Gabriella munkásságára emlékezve

■ **Kernács Gabriella** (1943–2021) művészettörténész, szerkesztő, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja. B. Farkas Tamással közösen kapta meg a Magyar Örökség díjat. A Magyar Televízió kortárs magyar képzőművészeti és művelődéstörténeti sorozatainak szerkesztéséért, művészettörténeti munkássága elismeréseként az MMA Művészeti Írói Díjával is kitüntették.

Kernács Gabriella nem művészcsaládba született. „A női becsület olyan, mint egy kardpenge, azon a lehelet is meglátszik” – mondta általános iskolai tanára, akit e mondat miatt többé nem láthattak, ám a szavak megmaradtak a tanulóiban. Talán nem véletlen, hogy Kernács Gabriella élete végéig emlékezett erre, és gyakran idézte. A Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban érettségizett, több osztálytársa is jelentős szakmai életutat járt be.

Mint általában a művészettörténészek, először a Képzőművészeti Főiskolára jelentkezett, de nem vették fel. A bölcsészkar régész–művészettörténész szakát szerette volna elvégezni, ám ez a szak nem indult akkor, és a káderlapja sem volt „megfelelő”. A Pannónia Filmstúdióba ment dolgozni, ahol végigjárta a ranglétrát: kifestőként, kihúzóként, rajzolóként, majd fázisrajzolóként dolgozott. (Ez az intézmény – hasonlóan egykori gimnáziumához – számos művésznek jelentett afféle menedéket, alkotási lehetőséget.) Egy év múlva újra felvételizett, ezúttal sikerrel, és végül művészettörténész lett. A diploma kézhezvétele után azonnal a Magyar Televízióhoz szerződött, szerkesztőnek. Ekkortájt indult el a színes adás, efelé a kezdeti lépéseket ő és kollégái tették meg. Ez volt az egyetlen munkahelye, negyven évet töltött itt. Kernács elsősorban képzőművészekről, szobrászokról, de a népművészetről és egyáltalán a kultúra történetéről készített sorozatokat és önálló műsorokat, több mint ezer televíziós alkotás fűződik nevéhez. Főleg portrékat és dokumentumfilmeket forgatott, de emlékeztetése kiállításmegnyitói, írásai is. A Kernács Gabriella – B. Farkas Tamás szerkesztő-rendező páros (házaspár) alkotásai a mai napig jelentősek, fontosak és időtállóak.

Kernács Gabriella
(1943–2021)

Fontosabb sorozatai: *Ízlések és pofonok*, *Az öltözködés művészete*, *Ismerkedés a szobrászattal*, *A TV Galériája*, *Örökség*, *Korok és bútorok*, *Telegroteszk*, *Hasznos mulatságok*, *A hét műtárgya*.

Portréfilmet forgatott Aba-Novák Vilmos, Anna Margit, Ámos Imre, Balázs János, Deim Pál, El Kazovszkij, Gyarmathy Tihamér, Harasztý István, Jovánovics György, Kassák Lajos, Keserü Ilona, Kolozsváry Ernő, Kós Károly, Mattis Teutsch János, Melocco Miklós, Ország Lili, Schéner Mihály, Somogyi Győző, Szabó Vladimír, Szalay Lajos, Tóth Menyhért, Vörösváry Ákos és mások életútjáról.

Kernács Gabriella és B. Farkas Tamás munkásságáról, a magyar televíziózásban betöltött szerepéről Dvorszky Hedvig (1942) Ferenczy Noémi-díjas művészettörténész, a Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja publikált könyvet, *Képek, szobrok, képernyő* címmel (MMA 2016). „Ahogy a könyvek, katalógusok lapjai megőrzik az egyes életműveket, úgy a televíziós képzőművészeti film is ezt teszi, de mégis nagy a különbség. Kernácsék portréfilmjeiben a művön keresztül mindig a személyiség, az ember benső világa tárul föl ihletett filmképek sorában, amelyek éppen azért, mert az elhangzott szó azonnal a mű legárnyalabb részleteivel illusztrált, a lassú kameramozgásával hagyja a szemlélőt e kettős hatás révén a mű lelkébe merülni. Ez a szinte-azonosulás – a zenén kívül – semmi más élményhez sem fogható. Különös módon és minden bizonnyal ennek a pszichológiai mélyre hatolásnak a következtében, minden technikai változás mellett, ezek a televíziós-képzőművészeti filmek nem váltak avulttá, mert a műveket szemlélő ember örök kíváncsisága mellett a művekkel egyenrangú, valóban egyedi élmények hatását képesek kiváltani. Elyert díjaik igazolják

műsoraik pozitív szakmai és emocionális hatását. Kernácsék filmjeit ma is vetítik az egyes kiállítások alkalmával a különböző intézmények és maguk az alkotóművészek. Ha idegen nyelven is előadhatóak lennének, akkor a magyar művelődéstörténet, népművészet, képzőművészet és iparművészet nagykövetei lennének, akár csak a párhuzamként említett egykori és mai múzeumi kiadványok. A portréfilmek mellett, éveken át kitartóan követték az egymás után jelentkező változatos, újabb művészi felfogásokat, ezekben az akcióknak nagyobb teret hagyva, hogy a gyakran nézőtől idegen művészi produktumokhoz maguknak az alkotóknak a szavai adják a hiteles értelmezéseket.”

Az alábbiakban pályatársak, képzőművészek és művészettörténészek osztják meg Kernács Gabrielláról szóló emlékeiket a *Magyar Művészet* olvasóival.

Dvorszky Hedvig: Kulturált művészettörténész és televíziós szerkesztő volt. Akár a vele történt események, akár a művészekről készült filmjeinek történetei voltak beszélgetésünk forrásai, például az MMA Kiadónál, 2016-ban megjelent róla készült könyvünkben mindig egy-egy anekdotával hozta közel az aktuális témát: a középiskolai latintanáruk például kiküldte a diákokat II. Rákóczi Ferenc fejedelem szobrához, hogy az annak talapzatára vésett latin mondatot leírják, majd az órán magyarra fordítsák. Azokban a kádári időkben ezzel az élménnyel összekötve tanította a klasszikus nyelvet és az elhallgatott magyar történelmet, amit így egy életre megjegyeztek a tanítványok.

Gabi televíziós műsorszerkesztőként gazdag képi fantáziáját is remekül használta a kamera előtt eseteként feszengő művészek alkotásainak ihletett megjelenítésére. A műsor készítése során megnyugtató, tapintatos viselkedésével, humorával oldotta a szituációt. Közben a műfaj adta feszes időhatárok ellenére nem hagyott ki egyetlen érdekes szituációt sem. Az egykori belvárosi Vigadó épületében volt a Képcsarnok Vállalat egyik galériája, hosszú időn át onnan közvetítették a *TV Galériája* című, kortárs képzőművészeti műsort. Ebbe a munkájába vont be engem is. Itt tapasztalhattam meg az említetteken túli alapos felkészültségét. A televíziós művészeti ismeretterjesztés újdonság volt akkoriban, de ez a fajta, bölcsész jellegű alaposság nem volt jellemző.

Televíziós szerkesztőként mindig „hátra maradt”, nem szerepelt, viszont nagyon alaposan kidolgozta a forgatókönyvet, legyen szó a hírhedt 301-es parcelláról, Melocco Miklós szokatlan látásmódú Ady-szoborkompozíciójáról, Szenes Zsuzsa pop-artos textilműveiről vagy Schrammel Imre hangsúlyosan technikai eredetű kerámiaplasztikai bravúrjairól. Műsoraik java részét általában az akkoriban avantgárdnak tekintett művészekről készítették. Az ő munkáságuk bemutatása már önmagában kuriózum volt a korabeli egyetlen televíziós csatornán. Gabi a maga csendes, mosolygós modorával a nagyhatalmú televíziós emberek között is elérte a bemutatás lehetőségét, persze nem

„harcosan”, hanem kitűnő diplomáciai érzékkel. Érdekes módon, a későbbiekben, amikor Gabi főleg egy-egy könyv írásával, szerkesztésével foglalkozott, a televíziós képi látásmód e munkáira is igen jó hatással volt. Remekül érezte a szövegek és képek arányait, a feszes szerkesztői vágásokat.

Művészettörténész-írói működése fordítva működött: televízióként ő kereste meg a művészeket, ám a későbbiekben, ha egy-egy művész tanulmányt vagy könyvet szeretett volna, akkor ők keresték meg őt. Olyan elismerést és rangot vívott ki magának a kortárs képzőművészek körében, hogy mindegyikük örült, ha Kernács Gabriella írt róla.

Pérel Zsuzsa (1947) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas képzőművész, kárpitművész:

Az élet megadta, hogy többször találkozunk, filmet készített a munkáimról és rólam. Különösen emlékezetes, amikor az aubussoni kiállításomra kiutaztak B. Farkas Tamás rendezővel, a férjével. Akkor sem az utcákat nézte, csak azt, miként tud a legjobban közvetíteni valamit úgy, hogy az élmény legyen a néző számára.

Fantasztikus, léleklátó filmet csináltak akkor. Kiderült számomra, hogy Gabriella hosszan könyvtárazik, mielőtt egy művésszel elkezdi beszélgetni, hogy tökéletesen ismerje a műfajt. Ebben a filmben is az volt az érdekes, hogy én, aki évtizedek óta a gobelint szövöm, tőle tudtam meg sok-sok részletet a kárpitszövés történetéről. Mi, kortárs művészek nagyon sokat köszönhetünk neki, ennek ellenére hihetetlen volt a szerénysége és az odaadása. Él-t halt azért, hogy olyan kép maradjon fenn rólunk, ami artistikus, reális és bármikor visszanezhető. A munkáiról elmondható, hogy művészi alkotások voltak. Érdemes volna ma is műsorra tűzni ezeket. Hihetetlen, hogyan tudott kutatni a művészlélekből!

1996-ban, az akkor még romos Sándor-palotában nyolcan, kárpitművészek összeálltunk, és létrehoztuk a *Szövött himnuszok* című kiállítást. Mellénk állt, és segített. Ez nagyon jellemző volt rá. Fantasztikus filmet készített arról, hogy a belövéses, romos palotában, gyertyafénynél kiállítottunk nyolc falikárpitot.

Gabriellának megvolt az a különös tulajdonsága, hogy saját személyiségét félretette, egyáltalán nem érzékeltük, amikor filmet forgatott rólunk. Végtelenül szerény ember volt. Sosem éreztem, hogy interjút készít, mert az alázatnak valami mérhetetlen magasságában, olyan emberi nagysággal csinálta, hogy hálásak lehetünk neki érte. A kérdései nem átlagosak voltak, hanem mindig személyhez szólók. Olyan volt, mint egy artistikus művészeti lélekbúvár. És legfőképpen: nagyon nagy tudású, kivételesen művelt ember volt.

Schrammel Imre (1933) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas magyar iparművész, keramikus, a Magyar Iparművészeti Egyetem egykori rektora, az MMA rendes tagja a naplója aktuális részét osztja meg az olvasóval:

„2021. március 5.

Ma hajnalban meghalt Kernács Gabi.

Szegény már hosszú ideje nem tudott járni, ennek ellenére szorgalmasan és lelkiismeretesen dolgozott Szabó Marianne-könyvében. Nagyon bánt, hogy ez a könyv, amelyet az ő írása alapján szerkesztett Wehner Tibor, még éppen a megjelenés előtt van, amit ő már nem érhetett meg.

Kísértetiesen hasonlított halála feleségem halálára. Még a hajnali időpont is egyezett. Visszagondolok Gabira: sokszor találkoztunk, dolgoztunk együtt. Ők készítették még a *Föld és tűz* című portréfilmet rólam férjével, Farkas Tomival és Nemescsói Tomival. Milyen tragikus sors jutott nekik! Farkas Tomit évekig ápolta Gabi szűkös otthonukban. Halála nagyon megviselte Gabit. Azután jött Nemescsói Tomi, az operatőr. Fantasztikus szeme volt! Műtárgyakat fantasztikusan filmezett. Kórházi fertőzés következtében néhány nap alatt elhunyt.

Most pedig Kernács Gabi.

Március 7.

Immár két nap is eltelt, hogy Kernács Gabi nincs köztünk. Azt is megbeszéltek a hozzánk közel állókkal, „amit ilyenkor intézni kell. Döbbenetes volt felismerni azt az egyedüllétet, amely Gabit körülvette. Engem az az igazságtalanság gyötör, hogy ő ennek a korszaknak a legjobb és legpontosabb krónikása volt, és ilyen nyomorúságosan távozott körünkéből.

Hangoskodó szakmatársak sikeres pályáját látom nap nap után, akik ma ragyognak, holnap senki sem emlékszik rájuk. Gabi munkássága előbb-utóbb megkerülhetetlen lesz.

De hát a könyörtelen teendőket most kell megoldani...

El fog telni jó néhány hét, talán hónap is, amíg tisztábban fogom látni azokat az adminisztratív gátakat, amelyek az orrunk előtt akadályozták meg Gabi teljes joggal megérdemelt helyét az MMA kereteiben.

Végigkövettem útját az akadémiai évek megelőző, ún. Kecské utcai Makovecz-korszakától, köztestületi időszakon át a mostani időpontig. Képtelen vagyok felfogni azt a közönyt, amely megakadályozta abban, hogy teljes jogú akadémikus legyen. Helyére olyan szakmatársak jöttek, akik biztosan komoly ígéretet, de még nem bizonyítottak.

Az ő esete az egyik nagy figyelmeztetés az MMA felhígulásának veszélyére. Ebben magamat is vádolom, amikor megfelelő pillanatban nem álltam a sarkamra.

Most olvastam el a *Magyar Iparművészet*ben Kernács Gabi utolsó cikkét, amit Mezei Gábor székeiről írt. Olyan emelkedett, szép írás! Méltó Gábor munkáihoz. A Mezei-székek élőlények, és a cikk érzékenyen követte ezt. Ahogy megjelenítette jellemzéseivel, az élőlényeket tág horizontú legendába helyezte. Mintha szürreális mesét mondott volna.

Istenem, de nagy kár, hogy ezt már nem érhettem meg. Nagyon hiányzik nekünk.”

Sturcz János (1958) Németh Lajos-díjas művészettörténész, az MMA rendes tagja, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Művészettörténeti Tanszékének egyetemi tanára:

Ami először eszembe jut róla, az a mérhetetlen kedvessége. Nagyon pozitív életszemlélet áradt belőle, soha, senkiről nem mondott rosszat. Kívül és fölülte állt a belterjes budapesti művészeti, kulturális élet pletykáinak. Angyali személyiség volt. Jóindulat, rendkívüli nyitottság, igazi érdeklődés jellemezte. Ha megkérdezte az embert, mivel foglalkozik, biztos, hogy nem udvariassági kérdés volt, és mindig hozzá is tudott szólni. Merthogy szakmailag is kompetens volt, ami televíziós munkásságában is megnyilvánult. B. Farkas Tamással együtt dolgozott, nem is lehetett tudni, hogy ezt milyen munkamegosztásban csinálták. Nyilván Gabi volt a művészettörténész szakértő, férje pedig a filmes megvalósító, de valószínűleg a szellemi és a vizuális megközelítésben kölcsönösen hatottak egymásra.

A filmjeiben is érezni lehetett, hogy hihetetlen szerény ember volt, rendkívüli alázattal közelített mindenhez. Talán nem is tudtam gimnazista koromban, hogy azokat a csodált filmeket, amik sokáig megmaradtak bennem, ők csinálták. Ilyen volt az Ország Liliről, Tóth Menyhérről, Deim Pálról, Farkas Istvánról készített alkotásaik. A képi világ csodálatosan illeszkedett az aktuális művész munkásságához. Régen láttam ezeket a filmeket, sajnos manapság nem adják őket a televízióban, pedig jó lenne, ha legalább az emlékére levetítenének egy sorozatot. Ez a fajta professzionális ismeretterjesztő képzőművészeti műfaj nagyon hiányzik a mai tévés palettáról.

Emlékszem a közeli felvételekre, mikrofotókra, amelyek olyan többletet adtak, amit még a múzeumban sem lát így az ember. Csodálatos volt a vágások ritmusa, és ezek a vizuális-filmes etűdök nem voltak túltömve szöveggel. Költői, lírai hangulatuk Gabira is jellemző volt. Tamással együtt nagyon szelíd, kedves emberek voltak.

Farkas Ádám (1944) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész, egyetemi tanár, 2002 és 2005 között a Magyar Képzőművészeti Egyetem rektora. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Köztestület elnökségének tagja:

Úgy emlékszem vissza rá, hogy ő volt a legkedvesebb és a legértőbb művészettörténész, akivel valaha is találkoztam. Elbűvölő, kedves nyíltság, kíváncsiság és megértés volt benne. Kitűnő párost alkottak férjével, B. Farkas Tamással, nagyon jól kiegészítették egymást. Ez afféle ikertestvéri kapcsolat volt. Mégis Gabi volt az, aki a szellemi és érzelmi irányítója volt a művészethez való viszonyuknak. Tamás kissé visszafogottabb, de nagyon alapos, Gabi pedig tüneményes szakember volt. Az arca és a lény pozitív előjellel rögzült bennem. Tele volt gondolattal és ötlettel az utolsó pillanatig, szívesen folytatta volna, amit egész életében csinált.

Amióta tömegessé vált a televíziózás Magyarországon, ő volt a képzőművészeti műsorok értő házigazdája és mozgatója. Négy évtizeden keresztül óriási szolgálatot tett ezzel a magyar művészetnek, rendkívül szerényen és a legtermészetesebb módon. Csak példaképe lehet a jövő nemzedékeknek. Ő nem „valakivel” volt kedves, hanem a művészet érdekelte, és a művészetten keresztül közelített az emberhez.

Mezei Gábor (1935) Munkácsy Mihály-díjas belsőépítész, bútortervező és szakíró. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja:

Nagyon jóban voltunk. Szerettem Gabit mint embert és barátot. Nagyra becsültem a szakmai tevékenységét, kiváló szakember volt. Óriási rutint, gyakorlatot szerzett a televíziózás során, hiszen férjével rengeteg művészeti műsort csináltak. Páratlan, széles körű ismeretei voltak, és nagyon jól írt. Ez a művészettörténészek esetében nem mindig van így. Szerkesztő-riporterként portréfilmet készített rólam, amit András Ferenc rendezett. Kiváló volt vele együtt dolgozni! Sajnos nem érte meg a rólam írott cikkének megjelenését a *Magyar Iparművészet*ben.

Rendszeres személyes kapcsolatban voltunk. Akkor is gyakran meglátogattam, amikor beteg lett. Nagyon fog hiányozni! Remélem, a szakmai munkássága nem fog eltűnni, hanem bekerül a Magyar Művészeti Akadémia archívumába. Ebben az ügyben folytatunk most megbeszéléseket.

Keserü Katalin (1946) Széchenyi-díjas művészettörténész, az ELTE Művészettörténeti Tanszékének professor emeritusa, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja:

Kernács Gabi három évvel járt fölöttem a művészettörténet szakra az ELTE-n. Rögtön utána – 1968-ban – a Magyar Televízióhoz került.

Nem tudom, hogyan működött akkoriban a munkatárskeresés a volt Tözsdepalotában székelő televíziónál, de az kétségtelen, hogy szakemberek vezették és készítették a szakmai műsorokat (például volt Képzőművészeti Szerkesztőség), ami ma egyáltalán nem mondható el. D. Fehér Zsuzsa 1970-től lett szerkesztő-műsorvezető, és feltételezem, művészeti téren minden program tőle függött. Ideológiai tekintetben messzemenően megbízható lehetett, és éppen akkor – a már jó ideje forrongó, az 50-es évek előírásaival már mit sem törődő, mert ifjabb generációk által születő új művészet szellemi térfoglalása idején – a kultúrpolitikának erős kézre volt szüksége, különösen abban a tekintetben, hogy mi és hogyan kerül a széles nyilvánosság elé. Kernács Gabi (és férje, B. Farkas Tamás filmrendező) már akkor ott dolgozott. Sosem kérdeztem, miként zajlott a közös munkájuk, pedig érdekes lenne tudni, hiszen egymáshoz alig-alig kapcsolódó értékrendet képviseltek a korabeli nézők szemében. (De Gabi diplomatikus tárgyalófél lehetett, vagy ilyenné vált a tévés munkája során.)

Egyetemista korában a szentendrei művészet és hagyományainak, illetve a székesfehérvári István Király Múzeumnak a XX. század magyar művészettörténetét következetesen bemutató és feltáró, Kovalovszky Márta és Kovács Péter művészettörténészek tevékenységéhez kötődő kiállításai jelentették a legfőbb tudásforrást. Akkor a jelenbe vezető és elhallgatott (vagy másként szelektált) múltnak nemcsak a képzőművészetben volt új korszakot batorító és előidéző szerepe, de a „képi” látásnak a sematikustól eltérő, jelentéssel bíró lehetőségeit a képzőművészetben kereső filmművészetben is. (Erről lásd B. Farkas Tamás és Kernács Gabriella írását *A dolgok összefüggnek* címmel a *Beszélő* online változatában.) Kernács Gabi Farkas Istvánról (1887–1944) írta szakdolgozatát (könyv formában csak 1980-ban jelent meg), amely a festő halála után az első művészettörténeti munka volt róla, megelőzve a következő évek, évtizedek széles nyilvánosság elé került kutatásait (könyveit és kiállításait) a festőről. Azt hiszem, hogy a jelenbe érő múlt (azaz a művészet történeti szemlélete) az egyik karakterisztikuma a művészettörténészként végzett tévés munkásságának. (Ez a szemlélet is hiánycikk manapság.)

A másik vonása szorosan összefügg B. Farkas Tamás filmes látásával. Gabi tudása, ismeretei alaposak voltak, de hangsúlyt helyezett magára az alkotófolyamatra is, amelyben megformálódik egy-egy műalkotás. Tulajdonképpen az a tény, hogy filmjeik betekintést engedtek ebbe a folyamatba (vagy filmes módon érzékeltették azt), hozzájárultak a művészetek jelentésének, jelentőségének megfogalmazásához, érzékítéséhez és elfogadásához. Különösen D. Fehér Zsuzsa távozása, azaz a 80-as évek közepe után ennek alapja tehát már nem a kultúrpolitika által szerkesztett rangsor volt, hanem épp a szövegben-képben megismerhető szellemi-fizikai alkotómunka. (Ma ezt is nélkülözhetik a tévénézők, és talán ez a legnagyobb hiány.) 1986-os, *Fény-arc-kép: Jovánovics György kiállítása* című portréfilmjük ilyen volt, és alapja lehetett egy valódi dokumentumfilm-sorozatnak, amely Jovánovics szobrászi ideái és munkája mellett a társadalmi-politikai körülményeket is tekintetbe véve kísérte végig a rendszerváltás után készült első, az 56-os forradalom áldozatainak tiszteletére szánt köztéri mű születését (*Emlékmű* a 301-es parcellában, 1990–1992).

Csak remélhetjük, hogy a Kernács Gabi által kezdett út nem szakadt meg véglegesen, hogy az alkotótevékenység kultúraépítő jelentősége nem veszett ki a tudatunkból.

JEGYZETEK

- 1 DVORSZKY Hedvig: *Képek, szobrok, képernyő. B. Farkas Tamás és Kernács Gabriella filmjei a Magyar Televízióban*. Bp., MMA, 2016, 20.
- 2 B. FARKAS Tamás – KERNÁCS Gabriella: *A dolgok összefüggnek = Beszélő*, online <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-dolgok-osszefuggnek>